

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Харченко А. С.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
anzhelaohara@gmail.com*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбуваються зміни в усіх сферах соціального і духовного життя, що не може не відбиватися на особистісному розвитку людини, її психологічному благополуччі. Формується якісно нова освітня ситуація, коли затребуваними є психологічно благополучні викладачі закладів вищої освіти, які організують педагогічний процес на гуманістичних засадах [4; 6], здатні до особистісного і професійного розвитку [3; 4].

Така ситуація вимагає від викладачів у процесі здійснення професійної діяльності уміння конструктивно вирішувати проблемні ситуації, створювати для студентів таке середовище, яке сприяє розвитку в них якостей, необхідних для побудови та реалізації успішної життєвої траєкторії. Тому для викладачів вкрай важливо бути психологічно благополучними, що пов'язано з почуттям щастя, задоволенням собою, успішністю у професійній діяльності та житті.

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу літератури виявити особливості психологічного благополуччя викладачів закладів вищої освіти.

Здійснений теоретичний аналіз наукової літератури показав, що сьогодні проблема психологічного благополуччя особистості активно досліджується як зарубіжними, так і вітчизняними психологами. Психологічне благополуччя розглядається як інтегративне утворення, один із рівнів загального благополуччя особистості.

За О. О. Фоміною [5], можна виділити такі основні напрями у дослідженні благополуччя: вікова та культурна детермінація психологічного і суб'єктивно благополуччя, а також співвідношення благополуччя та інших психологічних феноменів (переробка і переживання негативного досвіду, соціальна поведінка, відновлення і побудова позитивного функціонування).

Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати те, що, здебільшого, дослідження стосуються вивчення психологічного благополуччя учителів, вихователів і студентів (Є. В. Бородкіна, І. В. Заусенко, С. А. Мініюрова, Н. В. Панова, М. С. Черненко та інші). У сучасній психології бракує досліджень, в яких розкриваються психологічні особливості викладачів закладів вищої освіти.

Психологічне благополуччя працюючої особистості є складним комплексним психологічним утворенням, що містить структурні компоненти особистісної здійсненності, професійної компетентності та самореалізації, особистісної самоефективності, особистісної гармонії, професійно-організаційної мотивації та професійного розвитку й досягнень [1].

К. О. Воюшина та М. І. Постнікова [2] виявили, що переважна більшість викладачів має високий і середній рівень психологічного благополуччя. Причому найвищі значення за показником «Психологічне благополуччя» у викладачів з найбільшим стажем роботи (від 31 року). Для викладачів зі стажем роботи понад 31 років характерним є позитивне ставлення до оточуючих, чітко вироблені стратегії взаємодії з суб'єктами освітніх відносин. Високі значення за шкалою «Мета в житті» демонструють педагоги зі стажем роботи 5 і менше років. Найнижчий показник було виявлено за шкалою «Самоприйняття» у педагогів зі стажем роботи 6-10 років, що може бути пов'язане з настанням професійної кризи, коли виникає відчуття, що розвиток припинився і з'явилася незадоволеність кар'єрою, результатами роботи.

А. В. Шулдик [7] вивчав структурні компоненти професійного вигорання викладачів. Ним було виявлено, що високий рівень емоційного виснаження та високий рівень деперсоналізації найчастіше виявляють викладачі у віці від 31 до 40 років, а редукції – у віці від 51 до 60 років. Високий рівень емоційного виснаження виявляється у викладачів зі стажем роботи від 11 до 20 років, деперсоналізації – у викладачів від 41 і більше, а високий рівень редукції – від 31 до 40 років стажу.

Серед викладачів-жінок та викладачів-чоловіків найбільші показники середнього рівня емоційного виснаження та найбільші показники низького рівня деперсоналізації у чоловіків, і середнього – у жінок [Там само].

О. Ф. Яценко [8] встановила, що викладачі університету, здебільшого, компетентно проживають власне життя, проте, вони в меншому ступені діють відповідно до внутрішньої мотивації, своїх прагнень і в більшому – під тиском зовнішнього середовища. Задоволеність самоактуалізацією і своїм суб'єктивним благополуччям у більшому ступені переживають викладачі-чоловіки, ніж жінки; а із збільшенням віку викладачів спостерігається зниження самооцінки, поява розчарування в загальнолюдських цінностях і відмова від чутливості до своїх потреб і почуттів.

Таким чином, вивчення теоретичних джерел дає змогу вважати проблему психологічного благополуччя викладачів доволі актуальною. Психологічне благополуччя викладачів зазнає змін у контексті їх

професійної діяльності. Водночас викладачі, які мають знижений рівень психологічного благополуччя, стають неефективними працівниками, що відбивається на освітньому процесі. Тому перспективи подальших розвідок пов'язані з розробкою структури психологічного благополуччя викладачів, емпіричним виявленням його особливостей у викладачів різних навчальних дисциплін, а також з розробкою заходів щодо оптимізації психологічного благополуччя у контексті здійснення професійної діяльності.

Література:

1. Волинець Н. Структурні компоненти особистісного благополуччя в середовищі професійної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологічні науки*. Хмельницький, 2019. № 1. С. 33–54.
2. Воюшина Е. А., Постникова М. И. Психологическое благополучие педагогов с разным стажем педагогической деятельности (поколенческий аспект). *«Герценовские чтения»: психологические исследования в образовании*. Санкт-Петербург, 2019. Вып. 2. С. 842–850.
3. Гончарова Н. О. Психологічні особливості формування кар'єрних орієнтацій студентів. *Психологія і особистість*. 2020. Вип. 2 (18). С. 223–233.
4. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.03.2021 р. № 610.
URL: <https://mon.gov.ua>pto>standarty>2021/03/25>
5. Фомина О. О. Благополучие личности: проблемы и подходы к исследованию в отечественной психологии. *Интернет-журнал «Мир науки»*. 2016. Т. 4. № 6 (ноябрь – декабрь). URL: <http://mir-nauki.com/vol4-6.html>.
6. Харченко А. С. Навчальна дисципліна «Психологія гуманістичної спрямованості викладача вищої школи» : зміст і методичне забезпечення *Психологія і особистість*. 2016. № 2 (10), частина 1. С. 222–233.
7. Шулдик А. В. Професійне вигорання викладачів вищої школи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. Вип. 1(1). С. 138–142.
8. Яценко Е. Ф. Самоактуализация и субъективное благополучие как социально-психологические проблемы профессионального образования: студенты и преподаватели университета. *Вестник ЮУрГУ, серия «Психология»*. Челябинск, 2012. Вып.18. №31 (290). С. 56–63.